

УДК 332.3:63

Пріоритетні напрями розвитку аграрного сектору економіки

Кононенко Ж.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економічної теорії та економічних досліджень
Полтавської державної аграрної академії

Сокил В.О.

студент
Полтавської державної аграрної академії

У статті розглянуто питання пріоритетних напрямів розвитку аграрного сектора економіки в сучасних умовах. Вивчено питання забезпеченості підприємства, його стабільності та фінансової стійкості як єдиної економічної системи. Обґрунтовано шляхи підвищення економічної стабільності сільськогосподарських товаровиробників. Проаналізовано систему статистичних показників виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції в країні. Пріоритетним завданням вибрано знаходження напрямку розвитку сільського господарства за допомогою аналізу рентабельності, продуктивності праці та випуску валової продукції за досліджуваний період.

Ключові слова: аграрний сектор, сільське господарство, валова продукція, рентабельність, продуктивність праці, ресурсний потенціал.

Кононенко Ж.А., Сокил В.А. ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

В статье рассмотрены вопросы приоритетных направлений развития аграрного сектора экономики в современных условиях. Изучены вопросы обеспеченности предприятия, его стабильности и финансовой устойчивости как единой экономической системы. Обоснованы пути повышения экономической стабильности сельскохозяйственных товаропроизводителей. Проанализирована система статистических показателей производства и реализации сельскохозяйственной продукции в стране. Приоритетным заданием выбрано поиск направления развития сельского хозяйства с помощью анализа рентабельности, производительности труда и выпуска валовой продукции за исследуемый период.

Ключевые слова: аграрный сектор, сельское хозяйство, валовая продукция, рентабельность, продуктивность труда, ресурсный потенциал.

Kononenko Z.A., Sokil V.O. THE PROCESS OF INTENSIFICATION AND EFFICIENCY LAND USE

The article examines priority areas of the agricultural sector in modern conditions. The questions of material well-being of enterprise are studied, his stability and financial firmness as a single economic system. The importance of improve the sustainability of agricultural producers. The system of statistical indexes of production and realization of agricultural produce is analysed in a country. Foreground job is choose the search of direction of development of agriculture by means of analysis profitability, labour and producing of gross products productivity for investigated period.

Keywords: agrarian sector, agriculture, gross output, profitability, productivity, resource potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аграрний сектор є одним із найбільш пріоритетних та перспективних векторів розвитку економіки держави. Сільськогосподарський потенціал нашої держави має можливість бути підґрунтям для зміцнення економічної ситуації країни. Для раціоналізації використання ресурсного потенціалу аграрного сектору першочергово визначають пріоритетні напрями розвитку. Для цього необхідно застосувати вже отриманий досвід ведення сільського господарства та статистичну систему показників виробництва та

реалізації сільськогосподарської продукції в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Над питанням визначення найбільш економічно вигідних напрямів сільськогосподарського виробництва працюють майже всі науковці, що займаються проблемами вивчення аграрного сектору країни, а саме: Н.П. Дуброва, В.І. Кравець, О.В. Собкевич, В.М. Русан, А.Д. Юрченко, О.В. Ковальова, Ю.О. Ярмоленко, Н.М. Коробова, В.К. Збарський, В.І. Мацибора, А.А. Чалий, А.Т. Опря, О.А. Томашевська, Л.М. Демиденко та ін.

Незважаючи на чималу кількість наукових робіт, присвячених визначенню ефективності використання аграрного потенціалу держави, та їх вагому практичну цінність, обрана сфера дослідження залишається актуальною, оскільки статистичні показники щорічно оновлюються, відповідно, питання потрібно досліджувати в динаміці.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в знаходженні пріоритетного напрямку розвитку сільського господарства за допомогою аналізу рентабельності, продуктивності праці та випуску валової продукції за досліджуваний період.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність питання забезпеченості підприємства, його стабільності та фінансової стійкості є очевидним для будь-якої соціально-економічної системи. Розвинуті чи трансформаційні національні господарства завжди вирішують дилему ефективного використання ресурсів, адже забезпеченість виконує роль дієвого стимулятора економічного розвитку. У національній економіці сільське господарство продовжує займати винятково важливе місце, тому визначає соціально-економічну ситуацію та продовольчу забезпеченість держави. Український аграрний сектор із великим потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, може сприяти розвитку національної економіки та її ефективній інтеграції у світовий економічний простір, а отже, зростанню доходів задіяного в аграрній економіці сільського населення, кількість якого становить понад третину всього населення країни, а також забезпечити мультиплікативний ефект розвитку інших галузей національної економіки [9].

Варто відзначити, що аграрний сектор має певні особливості, які залежать передусім від попиту та пропозиції на продукти харчування і рівня оборотного капіталу. Саме через це сільське господарство знаходиться в нерівних умовах господарювання відносно інших галузей господарювання. Така ситуація призводить до більшої збитковості аграрних підприємств як наслідок постійного підвищення цін на продукцію сільського господарства.

Одним із найбільш гострих питань оцінки стану аграрного сектору країни є те, що значна частина економіки знаходиться «в тіні», тому показники статистичної та фінансової звітності не завжди відображають реальні дані на підприємствах. Таке явище зумовлено тим, що з боку держави немає належ-

ної підтримки вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції. Звісно, у цьому напрямі регулярно вводяться нові законопроекти та виділяється певна частка бюджету на розвиток аграрного сектору, але враховуючи величину потенціалу розвитку сільського господарства держави цих зусиль недостатньо, відповідно, постає гостра необхідність у докорінному реформуванні даної галузі.

У наукових працях неодноразово проводився аналіз сучасної технологічної бази аграрного сектору нашої держави, вносились пропозиції щодо покращення та усунення її недоліків, пошуку джерел фінансування, розроблення новітніх методів автоматизації сільського господарства. Усе це націлено на отримання якомога більшої економічної вигоди. Але наше дослідження спрямовано передусім на визначення основних напрямів удосконалення та розвитку виробництва.

В основу стабільного розвитку сільськогосподарського виробництва покладено інтенсифікацію, основним фактором якої є підвищення використання трудового потенціалу та зростання продуктивності аграрної праці [2, с. 104]. Відповідно, показником в аналізі виробництва сільськогосподарської продукції буде продуктивність праці. Під продуктивністю праці розуміють реалізовану здатність конкретної праці (праці конкретних працівників) в одиницю робочого часу виробляти певну кількість продукції або виконувати відповідний обсяг роботи [1]. Сутність категорії продуктивності праці окремі дослідники вбачають в тому, що вона одночасно виражає природно-речовий і специфічний суспільний характер продуктивного використання живої праці в процесі історичного розвитку виробництва [10, с. 2].

На рисунку нижче представлено показники продуктивності праці за кожною галуззю сільськогосподарського виробництва за 2009–2015 рр. Дані наведено на одного зайнятого в сільськогосподарському виробництві, у постійних цінах 2010 р. (грн.) в розрахунку, згідно з показниками Державної служби статистики України [8]. Як бачимо з аналізу графіка, продуктивність галузі рослинництва перевищувала результати галузі тваринництва лише до 2012 р. Станом на сьогоднішній день ситуація змінилася в оберненому напрямі.

Стрімке зростання продуктивності праці в останні роки пов'язане з її підвищенням у галузі тваринництва, що є наслідком більш швидкого розвитку концентрації виробництва

на основі його зменшення або повного згорання насамперед у дрібнотоварних виробників [7, с. 15].

На жаль, за останні роки наша держава втратила контроль над показниками продуктивності праці. Темпи її росту в сільському господарстві країни показують некеровану динаміку порівняно з іншими країнами. До того ж відрив у показниках незначний, тому визначити більш ефективну галузь у розрізі показника продуктивності праці неможливо (рис. 1).

Наступним досліджуваним показником є випуск валової продукції та питома вага основних видів сільськогосподарської продукції у загальній масі. Далі подана питома вага середніх показників випуску валової сільськогосподарської продукції за кожним видом за 2009–2015 рр.

Отже, як бачимо, найбільшу питому вагу за 2009–2015 рр. мало виробництво зернових та зернобобових культур – 32% і в середньому становило 67 617,8 млн. грн. (за даними Державної служби статистики України), а серед галузі тваринництва найбільший показник спостерігається у виробництві м'ясної продукції – 17%, або 36 239,8 млн. грн. Найменший показник у цілому мало виробництво цукрових буряків – 3%, або 5 812,1 млн. грн., а серед тваринництва найменшим показником було виробництво яєць – 4%, або 8 374,3 млн. грн.

Останім, але не менш важливим є показник рентабельності виробництва продукції. Рентабельність продукції характеризує прибутковість поточних витрат, вигідність для підприємства виробництва певного виду продукції (рис. 2).

Ресурси, якими володіє підприємство, впливають на рівень цього показника незначною мірою – лише у тій частині собівартості, яка дорівнює амортизації основних засобів і зносу нематеріальних активів, а також витратам на ремонт техніки. Основними чинниками зростання рентабельності продукції є зниження витрат на виробництво і підвищення реалізаційних цін [5].

Аналіз рівня рентабельності виробництва продукції допомагає виявити питання поліпшення структури сільськогосподарського виробництва, його спеціалізації, територіального розміщення, визначити ефективність виробництва тієї чи іншої сільськогосподарської продукції. Крім того, враховуючи низку обставин, існують певні види сільськогосподарської продукції, виробництво яких об'єктивно може бути низькорентабельним

або нерентабельним зовсім, але важливим для суспільства, що, своєю чергою, зумовлює необхідність підтримки сільськогосподарських підприємств.

У галузі сільського господарства розрахунок рентабельності базується на двох основних показниках:

1) чистому доходу (виручці) від реалізації продукції (робіт, послуг) без податку на додану

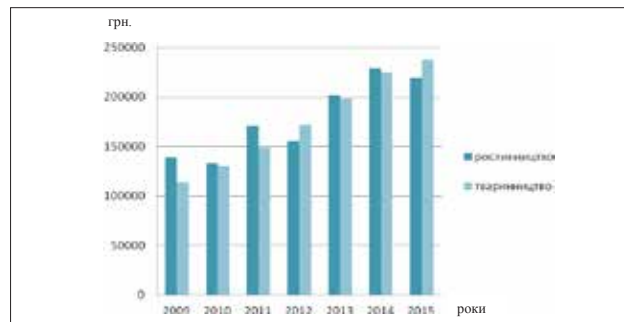

Рис. 1. Продуктивність праці по галузях сільськогосподарського виробництва за 2009–2015 рр.

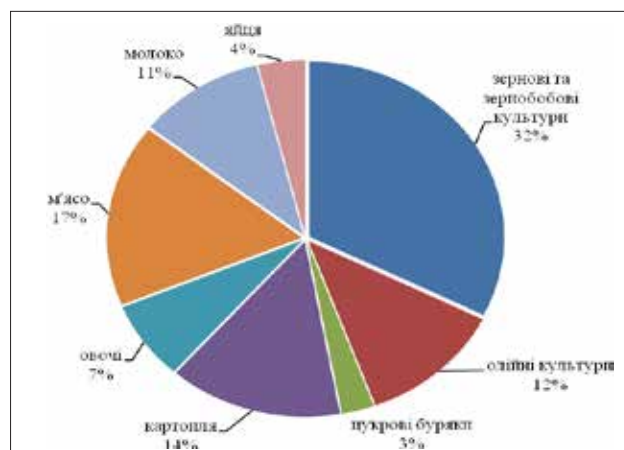

Рис. 2. Питома вага випуску валової продукції за кожним видом у середньому за 2009–2015 рр.

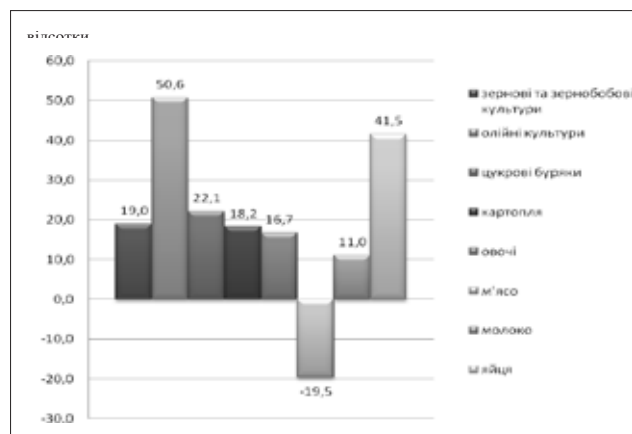

Рис. 3. Середній рівень рентабельності за кожним видом культур за 2009–2015 рр.

вартість, акцизного збору, інших вирахувань, дотацій і доплат;

2) повній собівартості продукції (робіт, послуг).

Якщо чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (робіт, послуг) є прямим показником, який отримується безпосередньо з даних бухгалтерського обліку підприємств, то показник повної собівартості є розрахунковим показником і визначається підприємствами на своєму рівні [6]. Для знаходження середнього рівня рентабельності за основними видами сільськогосподарської продукції за 2009–2015 рр. використано вже розраховані показники рентабельності Державної служби статистики України рис. 3).

Аналізуючи основні статистичні дані за останні сім років (2009–2015 рр.), можна зробити висновки про те, що найбільш рентабельним видом виробництва сільськогосподарської продукції є вирощування олійних культур, які за весь досліджуваний період мають найвищі і при цьому стабільні показники. Найменш рентабельним видом є виробництво м'яса. Показник є від'ємним на протязі всього досліджуваного періоду, тому для

забезпечення подальшого розвитку цієї галузі потрібно передусім організувати підтримку з боку держави.

Висновки з цього дослідження. У ході проведеного дослідження визначено основні поняття та необхідність удосконалення аграрного сектору. За допомогою порівняння результатів минулих років визначено, що більш висока продуктивність праці спостерігається у галузі тваринництва. Аналіз рентабельності основних видів сільськогосподарської продукції за 2009–2015 рр. показав, що однозначним лідером за весь досліджуваний період є олійні культури, тому найбільш вигідно вкладати кошти саме у цей вид виробництва. Своєю чергою, аналіз випуску валової продукції за 2009–2015 рр. показує, що все-таки пріоритетним в аграрній промисловості залишається виробництво зернових та зернобобових культур. Перспективним завданням дослідження діяльності сільськогосподарських підприємств у процесі розвитку аграрної сфери є встановлення конкретних шляхів джерел фінансування та визначення їх інструментів, що є найбільш доступними для вітчизняного аграрного сектору.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андрійчук В.Г. Економіка аграрного підприємства : [навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц.] / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2000. – 356 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ubooks.com.ua>.
2. Гуляева Т.И. Факторы роста производительности труда в сельском хозяйстве / Т.И. Гуляева, Н.А. Мирнова // Вестник ОрелГАУ. – 2006. – № 2–3. – С. 104–108.
3. Демиденко Л.М. Вплив трансакційних витрат на рентабельність сільськогосподарської продукції / Л.М. Демиденко // 36. наук. праць Полтавської державної аграрної академії (економічні науки). – 2012. – Вип. 2(5) – Т. 3. – С. 108–112.
4. Єрмолаєв А. Аграрний сектор України: тенденції, суб'єкти, перспективи реформування / А. Єрмолаєв, І. Клименко, В. Ємець, С. Таран [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://newukraineinstitute.org/media/news/549/file/Agro%202015.pdf>.
5. Костецький Я.І. Рентабельність як показник ефективності сільськогосподарського виробництва / Я.І. Костецький // Інноваційна економіка. – 2012. – № 2(28). – С. 98–101.
6. Методика розрахунку рівня рентабельності сільськогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств : Наказ Державного комітету статистики України від 14.02.2011 № 33 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.nau.ua>.
7. Олійник Т.І. Формування та ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств : автореф. дис. ... докт. економ. наук : спец. 08.04.00 «Економіка та управління підприємствами (економіка сільського господарства і АПК)» / Т.І. Олійник ; Миколаївський державний аграрний університет. – Миколаїв, 2010. – 35 с.
8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
9. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року» від 17 жовтня 2013 р. № 806-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p>.
10. Чорна Р.М. Продуктивність праці у сільському господарстві як основний чинник, що визначає науково-технічний прогрес галузі / Р.М. Чорна // Продуктивність агропромислового виробництва. Економічні науки. – 2013. – Вип. 23. – С. 126–133 [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Pav_2013_23_22.pdf.